

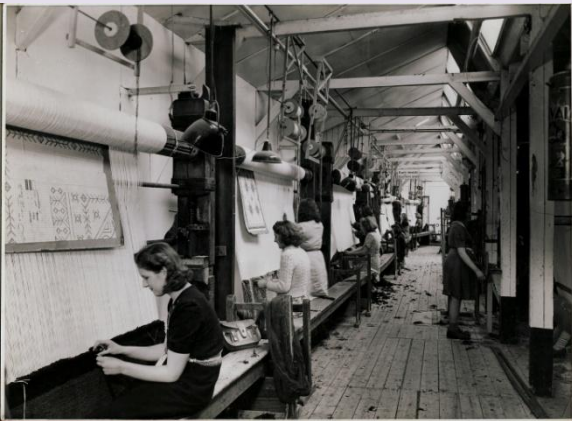
Handtapijtknoperij Kinheim te Beverwijk van 1910 tot 1973

Hendrik Godefridus Polvliet startte volgens het handelsregister de Tapijtknoperij "Kinheim" op 1 september 1910 aan de Zeestraat 104 te Beverwijk. Oorspronkelijk zat het bedrijf in aan de Vondellaan in Beverwijk, toen nog Spargielaan geheten. Zijn vrouw, mevrouw C.M. Polvliet - Van Hoogstraaten (1883-1966), was daar al in 1909 gestart met de handtapijtknoperij "Kinheim". Op kleine schaal

werden hier met de hand tapijten geknoopt.

Het echtpaar kwam in aanraking met de tapijtknoperij in Marokko waar zij vanwege de gezondheid van de heer Polvliet enige tijd verbleven. De heer Polvliet had vanwege herhaalde astma-aanvallen het advies gekregen om langdurig in droge warme landen te verblijven. Hier leerde mevrouw Polvliet zichzelf de knoop- en weeftechnieken aan en tekende zij vele patronen na. Aanvankelijk werden de tapijten verkocht aan familie en kennissen. De opdrachten stroomden al snel binnen en mede door de kennis van mevrouw Polvliet-van Hoogstraten groeide het bedrijf enorm; na een jaar, in 1911, verhuisde het naar de Zeestraat en had het een twaalftal meisjes aan het werk. Er werd 6 dagen per

week gewerkt, op zaterdag tot 1 uur.

Een grote opdracht (15 tapijten) voor het Vredespaleis in 1913 kon alleen worden uitgevoerd in een groter atelier. Het ondernemende echtpaar liet achter het huis aan de Zeestraat 104 een 144 meter lange houten werkplaats bouwen. Nu konden er achter het woonhuis grote tapijten met de hand geknoopt worden.

Binnen 10 jaar had het bedrijf al grote naamsbekendheid door heel Nederland vanwege de kwaliteit en artistieke originaliteit. De eigen ontwerpen naar

Oosterse motieven vonden snel hun weg naar boten, paleizen, woonsteden en raadzaalen. Op 19 mei 1926 verwierf het bedrijf het predicaat 'Koninklijk'. Deze bekroning heeft de oprichter zelf niet meer mee mogen maken, omdat hij op 17 juni 1923 overleed. Zijn weduwe, Cornelia Maartina Polvliet-Hoogstraaten, zette het bedrijf voort. De nieuwe benaming werd Koninklijke Handtapijtknoperij 'Kinheim'.

Naast werk voor particulieren zijn er tal van tapijten gemaakt voor Nederlandse passagiersschepen, zoals de Johan de Witt (naar ontwerp van Lion Cachet), de Nieuw-Amsterdam en vele andere. Voorts verstrekten gemeentelijke en provinciale besturen belangrijke opdrachten. Zo werden er onder meer Kinheimtapijten gemaakt voor de raadszaal te Amsterdam, de raadhuizen te Den Bosch, De Bilt, Enschede, Uithoorn en Beverwijk en in de provinciehuizen te Maastricht en te Haarlem. In dit laatste onder meer traplopers naar ontwerp van Jo de Jong. Opdrachtgevers waren het internationale hof van Justitie, het departement van Handel, Landbouw en Nijverheid, Het departement van Marine en verschillende Nederlandse gezantschappen, o.a. te Berlijn en Washington, Ook aan kantoren, zoals die van de Nederlandsche Handel-Maatschappij en het Scheepvaarthuis, werden kleden geleverd. Hoogtepunten voor de weverij waren de opdrachten voor het Koninklijk Huis. Zo vervaardigde Kinheim een door mevrouw Brom-Fischer ontworpen kled voor de eetkamer te Soestdijk en tapijten voor het jacht Piet Hein. Als bijzonderheid kan nog worden vermeld dat de sultan van Deli (in 1938) en de Sjah van Perzië eveneens opdrachten aan Kinheim hebben verstrekt.

Na een eerste bloei ondervond de werkplaats een terugslag als gevolg van de Eerste Wereldoorlog. Hierop volgde een grote bloei in de jaren twintig. Het omvangrijke aantal opdrachten verschaften toen aan ruim 60 meisjes en vrouwen werk. Gedurende de crisis van de 30tiger jaren kon het bedrijf zich handhaven door zich toe te leggen op eenvoudiger technieken. In de tijd vervaardigde men het goedkopere 'konkitatapijt', dat in grove knopen geweven werd met ongeverfd materiaal. Gedurende de tweede Wereldoorlog stond het bedrijf, dat in 1941 was overgegaan in handen van de heer Keizer te Hilversum, stil. Na 1945 werden de werkzaamheden weer opgevat onder leiding van de heer en mevrouw Mastenbroek. Talrijke grote opdrachten zijn daarna nog uitgevoerd voor overheidsgebouwen, schepen en bedrijven. Gemiddeld telde het bedrijf toen 30 tot 40 werknemers, terwijl dit aantal soms opliep tot circa 60. Door veranderde belangstelling,

gepaard gaande met gewijzigde economische omstandigheden (men denkt hier bijvoorbeeld aan het wegvallen van opdrachten van scheepvaartmaatschappijen), verminderde de vraag naar handgeknoopte tapijten, vervaardigd volgens speciale patronen, sterk. Deze, maar ook de effen kleden werden steeds meer vervangen door de veel goedkopere, machinaal vervaardigde vloerbedekking. De laatste opdracht voerde 'Kinheim' uit in het begin van 1973. In april van dat jaar werd de werkplaats te Beverwijk gesloten.

Mevrouw Polvliet bezig met het overzetten op ruitjespapier van een ontwerp

Bekende ontwerpers zijn o.a. geweest

1. Alons, Cornelius Louis (1892-1967)
2. De Bazel, Karel P. C. (1869-1923)
3. Berlage, Hendrik P. (1856-1934)
4. Bosch, Jacob Pieter van den (1868-1948)
5. Brom, Leo Hendrik Maria (1896-1965)
6. Brom-Fischer, Hildegard Maria Margaretha (1908-2001)
7. Lion Cachet, Carel A. (1864-1945)
8. Gidding, Jaap (1887-1955)
9. Gompertz, Jan (1887-1963)
10. Nieuwenhuis, Theo (1866-1951)
11. Pijpers, Arnold (1900-1951)
12. Poggenbeek, Tom
13. Spanjaard, Frits (1889-1978)
14. Verstraten, Dirk

Kinheim is het enige bedrijf in Nederland, waar volgens klassiek Oosterse techniek tapijten geknoopt werden. Er gaat in elk tapijt een zeer groot aantal arbeidsuren zitten. De grootte van het tapijt bepaalde hoeveel meisjes aan een tapijt werkten. Een smalle loper of een kussen kleedje werd door één meisje gemaakt, maar een heel groot tapijt of vloerbedekking, daar werkten wel 8 tot 10 meisjes aan. De "meisjes" waren 15 tot 60 jaar oud. Een handgeknoopt tapijt wordt vervaardigd met behulp van een weefgetouw. Het eindresultaat wordt sterk beïnvloed door het aantal kettingdraden (scheringsdraden) dat per cm wordt gebruikt. Hoe meer kettingdraden hoe fijner het werkstuk zal zijn. Tussen de kettingdraden worden de inslagdraden geweven. Na elke ingeweven inslagdraad (soms na

twee of drie) volgt een rij knopen. Een knoop bestaat uit een draad die rond twee kettingdraden is geknoopt en daarna afgesneden. De twee einden van deze draad, die min of meer verticaal op de geweven onderzijde staan, vormen de pool van het tapijt. Het knopen van een tapijt is een zeer arbeidsintensief karwei: bijvoorbeeld een tapijt met 40 knopen per vierkante cm en een afmeting van 2 X 3 meter heeft in totaal twee en een half miljoen knopen. Een goede knoper of knoopster maakt op een dag 5000 tot 8000 knopen, dat wil zeggen: voor het genoemde tapijt is dat 350 werkdagen dat is meer dan een jaar werk. Een leerlinge begon met 250 knopen per dag en uiteindelijk werden dat er 5 tot 8000. De knoopsters stonden op stukloon. Er was berekend hoeveel knopen ze ongeveer per dag konden leggen. Dat aantal moest in ieder geval worden gehaald. Als men om 8 uur begon was men meestal om een uur of drie, half vier klaar. Daarna kon men verder met overwerk, het zogenaamde overrijen. Die werden met een dubbeltje per stuk betaald. In een week kon men wel 50 tot 60 extra rijen maken. Een mooi extraatje.

Om sneller te vorderen worden knopen ook wel om vier kettingdraden in plaats van twee gelegd. Door deze zogenaamde juftknoop wordt het werk in een richting beduidend grover en is minder mooi. Dit is overigens nooit bij Kinheim gebeurd. De kwaliteit van de tapijten stond bovenaan. Het knippen van de pool werd bij Kinheim met de hand gedaan en niet door een scheermachine. Doordat het knippen met de hand altijd iets ongelijker is dan met een machine behield een kinheimtapijt een eigenaardige lichtschakering die op afstand een levendig aanzien geeft.

Het werk bestond uit drie delen. De voorwerkster zette aan de hand van het voorbeeld het patroon op, de knoopsters vulden de kleuren in en de klooster sloeg de rij knopen aan. De ontwerpen werden door mevrouw Polvliet overgezet op ruitjespapier, vijf ruitjes op een centimeter.

Het grofste werk bevat 120 knopen per meter, dus 14.400 per m² en kostte, uitgevoerd in twee kleuren, F 27,50 per meter. Het fijnste werk bevat 250.000 per m², vraagt dus meer arbeidsloon en is daarom duurder. De kwaliteit van de verwerkte grondstoffen is voor alles hetzelfde, namelijk eerste klasse.

De vroege tapijten van de Kinheim Tapijtknoperij (voor 1926) werden aan de achterzijde gemerkt met de woorden 'Kinheim' en 'Beverwijk' en de afbeelding van een swastika. Nadat in 1926 het predicaat 'Koninklijk' werd toegekend werd de swastika vervangen door een kroon.

We hebben het voortdurend over tapijten die door de knoperij werden vervaardigd maar er werden ook tafelkleden, divankleden, kussens en traplopers gemaakt. Een speciale vermelding van een traploper, als men dit werk zo kan noemen, is het stuk dat gemaakt is voor het gouvernementshuis van Maastricht. Bijzonder is dat de traploper uit één stuk is gemaakt en zowel holle als bolle treden heeft.

Weetje

De knoopdichtheid wordt in de Europese landen aangeduid in knopen per cm², per dm² of per m². In Perzië wordt de knoopdichtheid vanouds aangeduid in "raj", dat is het aantal

knopen per "gereh". Een gereh is 7 centimeter. Door de knoepdichtheid in raj te delen door 49 (7×7) krijgt men het aantal knopen per cm^2 .

Weetje Het tellen van de knopen gebeurt aan de achterzijde van het kleed. Let er bij het tellen op of de kettingdraden in één vlak liggen, aan de achterzijde is dan elke knoop in de richting van de inslagdraden zichtbaar als twee punten. Bij een volledig gekantelde ketting is elke knoop in de richting van de inslag zichtbaar als één punt. De eenvoudigste manier om vast te stellen of de ketting in één vlak ligt is om te zoeken naar knopen die aan de achterzijde slechts één punt laten zien. Zijn die niet te vinden, dan ligt de ketting waarschijnlijk vlak en moet het aantal getelde punten in de richting van de inslag door twee worden gedeeld. Door te tellen over een grotere oppervlakte, bijvoorbeeld 7×7 of 10×10 centimeter, wordt de bepaling van de knoepdichtheid nauwkeuriger.

Weetje Tapijt is vloerbedekking van textiel die bestaat uit een drager van jute of kunststof waarop een bovenkant, de pool, is aangebracht van losse draadeinden of lussen van materialen zoals wol, kunstgaren, katoen of sisal. In deze betekenis wordt met tapijt het materiaal bedoeld waarmee de vloer bedekt kan worden en kan bijvoorbeeld gesproken worden van kamerbreed (van muur tot muur) tapijt, meestal vier meter breed. Daarnaast is een tapijt of karpert een los vloer- of wandkleed van dezelfde samenstelling als tapijt, en vaak geknoopt of geweven in een patroon of voorstelling.

Weetje Het woord tapijt is afkomstig van het Perzische woord (تافتا) tafta dat geweven betekent. In het Proto-Indisch is dit woord "taxta" (van tax: weven, werken), verwant met textiel.

Weetje Bekende tapijtsoorten zijn het Aubusson tapijt, Perzisch tapijt, Kaukasisch tapijt, Turkmeens tapijt, berbertapijt en de tapijten uit de (Franse) Manufacture de la Savonnerie.

Weetje Een hoge pool betekent geen hoge kwaliteit. Een Perzisch gezegde zegt namelijk 'Hoe dunner het tapijt, hoe rijker de man'.

Hoe knoop je?

Je haalt het uiteinde van een draad tussen twee kettingdraden heen. Om de linkse draad heen naar voren halen, bovenlangs om de rechtse draad naar achter halen en tussen de twee kettingdraden heen onderlangs naar voren halen. Op de juiste lengte afknippen en aanduwen. Deze knoop werd gebruikt bij Kinheim en heet Turkse Ghiordes-knoop.